

Richard Strauss

Richard Strauss' first and only sonata for violin and piano and George Enescu's third, the former as radiant, heroic and sublime as the latter is dark, melancholy and feverish; it is in their transcendent qualities that the two sonatas are related.

Both works signify an important milestone in their respective creators' development as composers; they also constitute milestones in our own development as instrumentalists, both individually and as a duo.

Kolbjørn Holthe violin · Tor Espen Aspaas piano

RICHARD STRAUSS 1864-1949

Sonata for violin and piano in E flat major, op. 18

- 1 Allegro, ma non troppo 11:20
- 2 Improvisation. Andante cantabile 9:05
- 3 Finale. Andante – Allegro 8:58

GEORGE ENESCU 1881-1955

Sonata for violin and piano in A minor, op. 25

dans le caractère populaire roumain / with a Romanian folk character

- 4 Moderato malinconico 9:10
- 5 Andante sostenuto e misterioso 9:08
- 6 Allegro con brio, ma non troppo mosso 7:59

5.1 surround + STEREO

7 041888 511120

2L34SACD Made in Norway
20©06 Lindberg Lyd AS

2³⁴

Kolbjørn Holthe
Tor Espen Aspaas

George Enescu

Richard Strauss' first and only sonata for violin and piano and George Enescu's third – the former as radiant, heroic and sublime as the latter is dark, melancholic and feverish. Initially, these two sonatas might seem unfit as complementary works for a recording, but after having lived with and performed both of them for several years as we have done, many common features and tendencies come to light that make the combination of Strauss and Enescu a natural choice of repertoire for our first recording as a duo.

Canadian pianist Glenn Gould repeatedly bemoaned the fact that late romantic composers neglected the intimacy and interaction of the sonata form for the benefit of the megalomaniac symphonic apparatus. Gould considered this to be a 'missing link' in the history of instrumental music. One could argue that this gap in the instrumental repertoire has been filled in part by the sonatas of the two great *fin-de-siècle* symphonists Strauss and Enescu; these are not first and foremost duo sonatas, but full-blooded symphonic opuses for violin and piano.

It is in this transcendent quality that the two sonatas on this recording are related: both of them represent a revolutionary approach to genre, form, musical language, instrumental technique and epoch, and both works signify an important milestone in their respective creators' development as composers.

Sonatas by Richard Strauss and George Enescu | THE ART OF TRANSCENDENCE

Richard Strauss was barely 23 when he completed his violin sonata in 1887. From the point of view of style and aesthetics this work, like the two faces of Janus, looks both backwards and forwards in time – to Beethoven and Brahms, Strauss' childhood lodestars, and to the influence of Liszt and Wagner which was soon to become evident in Strauss' music. Almost everything Strauss composed from the 1890s to *Vier letzte Lieder* in 1949 can be traced back to a point of origination in the violin sonata. The structure of the sonata's two outer movements is organized strictly and logically according to the classical three-movement sonata form principle; the thematic treatment, however, is so organically conceived – each element (not least the codas) so expanded and enlarged, stretched to its limit – that the overall impression is one of metamorphosis rather than sonata form. The manner in which Strauss applies chromaticism to expand the harmonic universe and key scheme to similar extremes – without abandoning tonality – serves to reinforce the impression of transcendence.

The second movement, entitled *Improvisation*, is the heart of the work – a beautiful, imaginative musical painting in which one can almost visualize the elegant curves of *Jugendstil*. The movement also hides a secret, a riddle buried in the text in the manner of a *roman à clef*; when the key has been found and the riddle solved, the work may be interpreted anew, giving a deeper understanding of Strauss' compositional undertaking. In the final six bars (track 2, 8'20") the main theme of the second movement of Beethoven's *Pathétique* sonata is quoted in the piano part; using this hint as an Ariadne's thread we can compare the two movements and discover how Strauss "improvised" (hence the title) the entire composition according to Beethoven's model; motifs, rhythmic and melodic profiles, key scheme and form – **everything** emanates from Beethoven. The result is a monumental, masked homage to the old master from one young and confident who transcends the boundary between that which has already been created and that which is yet to be. In the final bars of *Metamorphosen* (1944-45) Strauss comes full circle, both with regard to his own music and to German music in general, presenting another quotation from Beethoven. But that is a different riddle, with a different solution...

The Romanian composer and violin virtuoso George Enescu who, according to the Spanish cellist Pablo Casals was "the greatest musical phenomenon since Mozart", said of the process behind his opus 25: "Before I set about composing the third violin sonata written "with a Romanian folk character", I waited for the ability to develop within me to unite a primarily rhapsodic Romanian folk mode of expression with my own symphonic style of writing. I needed much time to reconcile these two opposed worlds...! There have been many attempts to do just this, to combine folk music with so-called art music. The result is often an idyll-evoking compromise – this, however, is not the case with Enescu; his third violin sonata is a rare example of stylistic boundaries transcended to produce a genuine, synergetic amalgamation.

Richard Strauss

George Enescu

As with Strauss, the overall structure consists of three logically and meticulously conceived movements in sonata form; the immediate impression, however, is one of free, rubato improvisation in gipsy style (with elements of *doina*, *hora*, and Jewish *klezmer*) accompanied by a piano part as if on a cimbalom (a hammered dulcimer). A forward-looking feature of the violin part is Enescu's notation and use of quarter-tones.

Enescu himself has commented on the individual movements of the sonata: "First movement: The cries and complaints of unhappy Romanian refugees in their mountain retreats... Anguished lamentations of those who lost their homes and fertile valleys (...) They stretch out their arms with hope and prayer to the distant horizon, awaiting a miracle to happen for their salvation and deliverance. In vain do they pray; their misery deepens and grows until it reaches desperation.

Second movement: Mysterious voices and strange cries out of the deep and dark night, sinister omens; oriental, distant sounds shrouded in the shadows of pessimism.

Third movement: Among the unhappy folk is one who, in a fit of drunkenness, finds his consolation in a sort of deliberate philosophical and abstract indifference, and thus reaches sublime serenity and splendid isolation, a state of 'Nirvana' in the midst of the unhappy world around him." (In David Ewen: Ewen's Musical Masterworks. Arco Publishing Co., New York, 1944.)

The sonata was composed in 1926; Enescu wrote his programme note eighteen years later. At the outset the work seems to offer glimpses of light and humour, but by 1944 Enescu's explanation of the sonata's emotional content has become decidedly darker and more pessimistic, a reflection of Romania's fate during the Second World War.

In his description of the unhappy drunk in the third movement, it is not difficult to imagine the composer himself: one who in "sublime serenity and splendid isolation" is able to express himself in art and thus transcend "the unhappy world around him".

Since the start of their collaboration in 1991, duo Kolbjørn Holthe and Tor Espen Aspaas have regularly performed in concert and on tour, programming a substantial portion of the violin and piano repertoire – including sonata cycles by Beethoven and Brahms. This is their first recording as a duo.

Kolbjørn Holthe violin

Kolbjørn Holthe (born 1973) is one of the leading Norwegian violinists of his generation and a much sought-after soloist, chamber musician and teacher. He was appointed Associate Professor at the Norwegian Academy of Music in 2001 where he himself studied between 1991 and 1997, with the exception of two years at the Louisiana State University studying with Camilla Wicks. Holthe is the recipient of numerous prizes and awards; his acclaimed 1999 debut recital received the Musikkens Venners Landsforbund award for best debut performance. He was concertmaster of the Norwegian National Opera Orchestra from 1997 – 2004 and is now section leader of the second violins in the Chamber Orchestra of Europe, of which he has been a member since 1997, and works regularly with conductors such as Claudio Abbado, Nikolaus Harnoncourt and Bernard Haitink. He has also appeared as a soloist with all the professional Norwegian symphony orchestras and the Norwegian Chamber Orchestra, and has in recent years been engaged as a soloist by the Symphony Nova Scotia and the Kitchener-Waterloo Symphony Orchestra in Canada, among others. As of August 2006 Kolbjørn Holthe is Artistic Director of the Tromsø Symphony Orchestra.

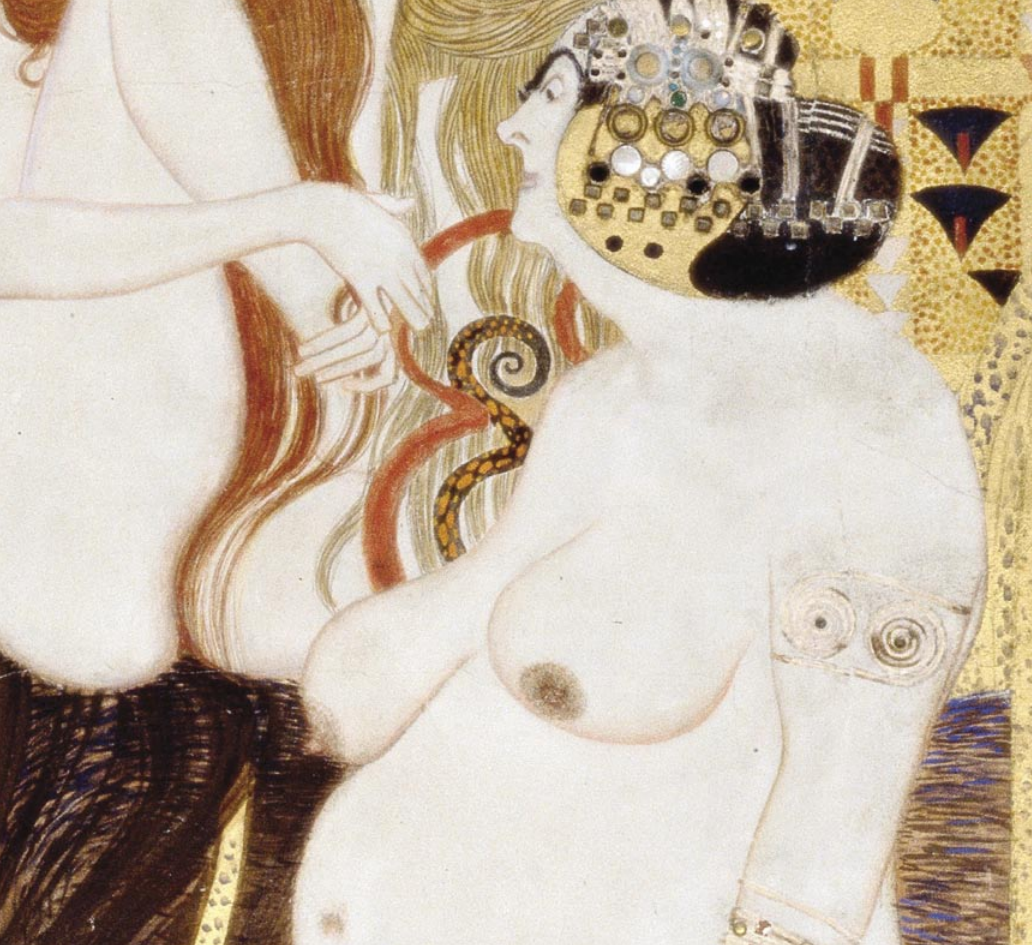
Tor Espen Aspaas piano

Tor Espen Aspaas (born 1971) is Associate Professor at the Norwegian Academy of Music where he is also a member of the executive committee. In addition to teaching he leads an extensive performing career as a soloist and chamber musician. Aspaas gained his postgraduate soloist's diploma at the Academy in 1996 and gave a critically acclaimed debut recital in Oslo the following year. Since then he has performed at international festivals and in concert series, he has made several recital tours and been engaged as a soloist by all the professional Norwegian symphony orchestras, and by many ensembles abroad in collaboration with conductors including Frans Brüggen, Vasily Sinaisky, Christian Eggen and Michel Plasson. Among the many grants and awards he has received are De Unges Lindemanpris 2004 and the prestigious Levin-prize 2005. Aspaas has made several recordings, including a solo CD of Paul Dukas' complete piano works which has received excellent reviews in the international press. Since 1999 Tor Espen Aspaas has been Artistic Director of the annual chamber music festival "Vinterfestspill i Bergstaden" which takes place in the town of Røros, Norway, in March.

Kolbjørn
Holthe

Tor Espen
Aspaas

recorded at Sofienberg Church Oslo 2005 by Lindberg Lyd AS

recording producer Morten Lindberg
balance engineer Hans Peter L'Orange

piano technician Thron Irby Steinway

editing and SACD-mastering Ståle Heibæk Ødegården and Hans Peter L'Orange

graphic design Ståle Heibæk Ødegården
Gustav Klimt (1862-1918) *Beethoven Frieze* (Vienna) 20©04 Austrian Archive / Scala Florence
artist photo Kjetil Jensen

liner notes by Kolbjørn Holthe and Tor Espen Aspaas
translation by Andrew Smith

released with support from
Fond for utøvende kunstnere
Fond for lyd og bilde
Norges musikkhøgskole / Norwegian Academy of Music

a warm thank you to Gudmund Holthe for all help and support!

executive producer Morten Lindberg

2L

www.2L.no

5.1 surround + STEREO
Recorded and edited in 24BIT 44.1kHz

2L is the exclusive and registered trade mark of Lindberg Lyd AS 20©06 [NOMPP0602010] 2L34SACD
worldwide distributed by Musikkoperatørene, www.2L.MusicOnline.no and www.2L.no

Richard Strauss' første og eneste sonate for fiolin og klaver og George Enescus tredje – førstnevnte like lysende, heroisk og sublim som sistnevnte er mørk, melankolsk og feberaktig. Ved første øre- og øyekast kan sammenstillingen av disse to sonatene som komplementære verker ved en innspilling kanskje fremstå som umotivert. Men etter å ha levd med begge sonater på podiet gjennom en del år, slik vi har gjort, fremtrer en rekke overordnede felles trekk og tendenser som gjorde koblingen mellom Strauss og Enescu til et selvsagt repertoarvalg for vår første innspilling som duo.

Den canadiske pianisten Glenn Gould beklaget gjentatte ganger de senromantiske komponistenes neglisjering av den intime, kammermusiserende sonateformen til fordel for det megalomane symfoniske apparatet – Gould oppfattet dette som et historisk missing link innen instrumentalmusikken. Her kan det argumenteres for at nettopp de to fullblods fin-de-siècle-symfonikerne Strauss og Enescu fyller noe av dette repertoarmessige tomrommet med sine sonater; her er det ikke primært snakk om duosonater, men om fulltonende symfonisk musikk for fiolin og klaver.

Det er i dette transcenderende, overskridende aspektet denne innspillingens to sonater har sitt åndelige slektskap: begge inntar en grensesprengende holdning til genre, form, tonespråk, uttrykk, instrumentalteknikk og epoke – og begge sonater markerer betydelige gjennombrudd og står som milepæler i opphavsmennenes kompositoriske utvikling.

Sonater av Richard Strauss og George Enescu - KUNSTEN Å TRANSCENDERE

Richard Strauss var knapt 23 år gammel da han fullførte sin fiolinsonate i 1887, og verket vender estetiske og stilistiske Janus-ansikter bakover i tid, mot Strauss' ungdomsidealer Beethoven og Brahms, og fremover mot den komponisten han snart skulle være under innflytelse av arven fra Liszt og Wagner. Nær sagt alt Strauss komponerer fra 1890-årene og frem til Vier letzte Lieder i 1949, kan spores som kimer nedfelt i fiolinsonaten. Formalt sett er verket to yttersatser strengt og logisk stringent oppbygd etter klassisk tresatsig modell for sonatesatsform, men det motiviske arbeidet er så tett, organisk assosiert, hver enkelt formdel (ikke minst coda-partiene) er så utvidet og forstørret, så strukket mot bristepunktet at hovedinntrykket er syklisk metamorfoseteknikk snarere enn sonatesatsform. Strauss' bruk av kromatikk for å utvide harmonikk og toneartsplan mot en tilsvarende ekstremitet uten å sprengre det tonale systemet, forsterker det transcenderende inntrykket.

Andre sats, titulert Improvisation, er sonatens bankende hjerte – et vakkert, fabulerende tonemaleri

med nesten grafisk svungne linjer à la Jugendstil. Men satsen skjuler også en hemmelighet, en gåte gjemt i teksten slik en roman-à-clé gjør det på skjønnlitteraturens område; når nøkkelen er funnet og gåten løst, tillater det en helt annen lesning av satsen og en dypere forståelsesmulighet for Strauss' prosjekt som komponist. I de siste seks taktene (spor 2, 8' 20") siteres hovedtemaet fra andre sats av Beethovens Pathétique-sonate i klaverstemmen, og med dette hintet som Ariadne-tråd kan man sammenholde de to satsene og finne at Strauss har "improvisert" (derav satsens tittel) hele komposisjonen over Beethovens modell; motiver, rytmiske og melodiske profiler, toneartsplan og form – alt er generert med utgangspunkt i Beethoven og utgjør en monumental, maskert hilsen til den gamle mesteren fra en ny, selvbevisst mester som transcenderer grensene mellom det allerede skapte og det ennå ikke skapte. I de siste taktene av Metamorphosen fra 1944-45 slutter Strauss sin egen og tysk musikkens sirkel med nok et Beethoven-sitat. Men det er en annen gåte med en annen nøkkel...

Den rumenske komponisten og fiolinvirtuosen George Enescu, som ifølge den spanske cellisten Pablo Casals var "det største musikalske fenomen siden Mozart", sa om prosessen bak sitt opus 25: "Før jeg gikk i gang med komponeringen av min tredje fiolinsonate, "i folkelig rumensk stil", avventet jeg modningen av evnen til å forene en primært rumensk, rapsodisk uttrykksmåte med min egen symfoniske stil. Det krevde mye tid å smelte sammen disse to diametralt motsatte verdener...". Mange kompositoriske forsøk er gjort på nettopp dette: å forene folkemusikk med såkalt kunstmusikk. Ofte ender det opp med et idylliserende kompromiss som resultat – men dette er ikke tilfelle i Enescus tredje fiolinsonate, et ytterst sjeldent eksempel på transcenderte stilgrenser med genuin, synergisk sammensmelting som resultat. Som hos Strauss er den overordnede formen tre satser i strengt logisk, omhyggelig notert vestlig sonatesatsform, men det umiddelbare inntrykket er en fri, rubatisert, sigøynerfiolinistisk improvisasjon (med innslag av doina-, hora-, samt av jødisk Klezmer-musikk) ledsaget av klaverstemmen som av et ungarsk cimbalom (hakkebrett). Et progressivt trekk ved fiolinstemmen er Enescus notasjon og bruk av kvarttoner.

Enescu har selv kommentert de enkelte satsene i sonaten: "Første sats: Skrik og klagerop av ulykkelige rumenske flyktninger fra deres tilfluktssteder i fjellene... Angstfylte klager fra dem som mistet sine hjem og sine fruktbare daler. (...) Bedende strekker de armene håpefullt mot den fjerne horisonten i påvente av et mirakel som kan frelse dem. Men all bønn er forgjeves; deres lidelse forverres og vokser til desperasjon.

Andre sats: Mystiske stemmer og underlige rop i den dype, mørke natten, illevarslende tegn; orientalske klanger i det fjerne, hyllet i pessimismens skygger.

Tredje sats: Blant de ulykkelige er det én som i fordrunken tilstand finner trøst i en slags villet filosofisk og abstrakt likegyldighet, og slik oppnår han opphøyd ro og strålende isolasjon, en tilstand av Nirvana midt i den ulykkelige verden som omgir ham.”

Sonaten er komponert i 1926, og Enescu skriver sine kommentarer nesten atten år senere. I utgangspunktet besitter verket det som oppfattes som streif av både lys og humor, men i 1944 har Enescus utlegning av sonatens emosjonelle innhold utvilsomt blitt mørkere og mer pessimistisk mot bakgrunn av Romanias skjebne under 2. verdenskrig.

I tredjesatsens beskrivelse av den berusede ulykkelige, er det ikke vanskelig å lese inn komponistens selv: den som i ”opphøyd ro og strålende isolasjon” kan skape kunst og uttrykke seg og slik makter å transcendere ”den ulykkelige verden som omgir ham”.

Duoen Kolbjørn Holthe og Tor Espen Aspaas har siden starten av samarbeidet i 1991 konsertert og turnert jevnlig med store deler av besetningens repertoar på programmet – deriblant komplette sonatesykluser av Beethoven og Brahms. Dette er duoens første innspilling.

Kolbjørn Holthe (født 1973) er en av de fremste norske fiolinistene i sin generasjon og ettertraktet både som solist, kammermusiker og lærer. Han ble tilsatt som førsteamanuensis ved Norges musikkhøgskole i 2001. Holthe studerte selv ved samme lærested i årene 1991 til 1997, avbrutt av to år ved Louisiana State University hos Camilla Wicks. Ved siden av en rekke andre priser og utmerkelser, ble hans oppsiktsvekkende debutkonsert i Oslo 1999 belønnet med Musikkens Venners Landsforbunds debutantpris. Holthe var konsertmester ved Den Norske Operas orkester 1997 – 2004 og er nå gruppeleder for andrefiolinene i Chamber Orchestra of Europe, hvor han har vært medlem siden 1997. Her arbeider han regelmessig med dirigenter som Claudio Abbado, Nikolaus Harnoncourt og Bernard Haitink. Han har vært solist med samtlige profesjonelle norske symfoniorkestre samt Det Norske Kammerorkester og har de senere år vært engasjert som solist med bl.a. Symphony Nova Scotia og Kitchener-Waterloo Symphony Orchestra i Canada. Fra august 2006 er Kolbjørn Holthe kunstnerisk leder for Tromsø Symfoniorkester.

Tor Espen Aspaas (født 1971) er førsteamanuensis og medlem av ledergruppen ved Norges musikkhøgskole ved siden av å drive omfattende konsertvirksomhet som solist og kammemusiker. Han mottok sitt solistdiplom ved NMH i 1996 og holdt en kritikerrost debutkonsert i Oslo året etter. Aspaas har gjestet internasjonale festivaler og konsertserier, turnert og vært engasjert som solist med samtlige profesjonelle symfoniorkestre i Norge så vel som i utlandet; han har samarbeidet med dirigenter som Frans Brüggen, Vassilij Sinajskij, Christian Eggen og Michel Plasson. Blant en rekke stipendier og utmerkelser han har mottatt, finnes De Unges Lindemanpris 2004 og Levin-prisen 2005. I tillegg til en rekke andre innspillinger har hans solo-cd med Paul Dukas’ samlede verker for klaver fått utmerket mottagelse i internasjonal presse. Tor Espen Aspaas er siden starten i 1999 kunstnerisk leder for kammermusikkfestivalen ”Vinterfestspill i Bergstaden” medio mars hvert år på Røros.